

DARBA APRĪKOJUMS UN BĪSTAMĀS IEKĀRTAS

PĒTĪJUMA
“DARBA APSTĀKĻI UN RISKI
LATVIJĀ 2019–2021”

TEMATISKAIS PIELIKUMS

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

*Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001*

KANTAR

SIA “TNS Latvia”

RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTES

**DARBA DROŠĪBAS UN VIDES
VESELĪBAS INSTITŪTS**

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2019–2021

**Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001**

Pasūtītājs: Valsts darba inspekcija

Izpildītājs: Personu Rīgas Stradiņa universitāte un SIA “TNS Latvia” apvienība

TEMATISKAIS PIELIKUMS
DARBA APRĪKOJUMS UN BĪSTAMĀS IEKĀRTAS

Saīsinājumu saraksts

DARL	Darba apstākļi un riski Latvijā
DAS	Darba aizsardzības speciālists
MK	Ministru Kabinets
RVDI	Reģionālā Valsts darba inspekcija
VDI	Valsts darba inspekcija

Darba aprīkojuma izmantošana

Pētījumā “Darba apstākļi un riski Latvijā” (turpmāk – DARL) izmantoti 2022. gada darba devēju, nodarbināto un darba aizsardzības speciālistu aptauju dati. Aprakstot un dinamiskā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija iekļauti iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Darba devēju aptauja

Darba devējiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums: **“Sakiet, lūdzu, cik daudzi no Jūsu uzņēmumā/iestādē nodarbinātajiem ir pakļauti sekojošiem darba vides riska faktoriem – darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes)?”** (iespējamie atbilžu varianti – visi, vairāk par pusi, aptuveni puse, mazāk par pusi, neviens, grūti pateikt/nav atbildes).

Saskaņā ar darba devēju domām, 2022. gadā darbinieku īpatsvars, kas izmanto tādu darba aprīkojumu kā piemēram, slīpmašīnas, frēzes u.tml. ir aptuveni tāds pats kā 2006. gadā, tomēr būtiski ir uzsvērt, ka 2022. gadā ir konstatēts lielākais tādu darbinieku skaits, kas visu darba laiku izmanto aprīkojumu, un tas ir divas reizes lielāks kā 2006. gadā (1. tabula).

1. tabula. Darba devēju viedoklis par nodarbināto īpatsvaru, kuri darbā izmanto darba aprīkojumu, %

Nodarbināto skaits/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visi	5,4	5,3	3,9	8,8	10,2
Vairāk par pusi	5,7	5,0	3,3	2,7	2,8
Aptuveni puse	4,3	6,6	5,0	4,2	4,1
Mazāk par pusi	11,1	16,5	10,4	6,6	8,4
Kaut kādā mērā	26,6	33,4	22,6	22,4	25,6
Neviens	73,3	66,6	77,4	76,1	74,3
Grūti pateikt/ NA	0,1	0,0	0,0	1,5	0,1

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n= 1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Darbu ar aprīkojumu pēc darba devēju domām 2022. gadā visbiežāk veic nodarbinātie tādās nozarēs kā:

- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana: 77,7% (2018. gadā – 86,0%);
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana: 63,3% (2018. gadā – 74,1%);
- būvniecība: 57,3% (2018. gadā – 70,9%).

2022. gadā, līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos, lielajos uzņēmumos nodarbinātajiem visbiežāk nācies veikt pienākumus ar darba aprīkojumu:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 23,4%, 11–49 nodarbinātie – 38,0%, 50–249 nodarbinātie – 51,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 59,7%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 22,3%, 11–49 nodarbinātie – 28,0%, 50–249 nodarbinātie – 47,1%, 250 un vairāk nodarbinātie – 41,0%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 19,9%, 11–49 nodarbinātie – 36,1%, 50–249 nodarbinātie – 48,4%, 250 un vairāk nodarbinātie – 44,7%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 17,1%, 11–49 nodarbinātie – 41,6%, 50–249 nodarbinātie – 46,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 52,6%;

- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 21,8%, 10–49 nodarbinātie – 36,7%, 50–249 nodarbinātie – 52,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 49,7%.

2022. gada darba devēju aptaujas dati liecina, ka visās uzņēmumu grupās, dalot pēc īpašumtiesībām, ir pieaudzis to respondentu skaits, kas norādījuši, ka uzņēmumos tiek veikti darbi, kuru izpildei nodarbinātajiem jāizmanto darba aprīkojums. Tomēr visstraujākās izmaiņas ir skārušas to uzņēmumu grupu, kuru pārstāvji norādījuši gan uz vietējām, gan ārzemju īpašumtiesībām:

- galvenokārt vietējās īpašumtiesības: 2022. gadā – 25,5%, 2018. gadā – 23,2%, 2013. gadā – 22,5%, 2010. gadā – 34,3%, 2006. gadā – 27,5%;
- galvenokārt ārvalstu īpašumtiesības: 2022. gadā – 21,4%, 2018. gadā – 16,7%, 2013. gadā – 22,2%, 2010. gadā – 19,3%, 2006. gadā – 17,3%;
- gan vietējās, gan ārzemju īpašumtiesības: 2022. gadā – 35,8%, 2018. gadā – 8,2%, 2013. gadā – 27,2%, 2010. gadā – 25,9%, 2006. gadā – 17,7%.

2022. gadā veiktajā darba devēju aptaujā novērojama atšķirīga situācija saistībā ar aprīkojuma izmantošanu no 2018. gada dažādās Reģionālās Valsts darba inspekcijas (turpmāk – RVDI) pārraudzības teritorijās (it īpaši Vidzemē), tomēr pētniekiem nav skaidrojuma šādām izmaiņām:

- Zemgales RVDI: 2022. gadā – 30,4%, 2018. gadā – 35,6%, 2013. gadā – 29,6%, 2010. gadā – 50,0%;
- Latgales RVDI: 2022. gadā – 31,9%, 2018. gadā – 31,2%, 2013. gadā – 39,4%, 2010. gadā – 45,5%;
- Kurzemes RVDI: 2022. gadā – 21,8%, 2018. gadā – 28,5%, 2013. gadā – 31,4%, 2010. gadā – 31,7%;
- Vidzemes RVDI: 2022. gadā – 41,3%, 2018. gadā – 20,6%, 2013. gadā – 41,1%, 2010. gadā – 33,2%;
- Rīgas RVDI: 2022. gadā – 20,8%, 2018. gadā – 15,1%, 2013. gadā – 14,9%, 2010. gadā – 27,6%.

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto vidū 2022. gadā, salīdzinājumā ar 2018. gadu, ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kas minējuši, ka kaut kādā mērā darbā izmanto darba aprīkojumu (2. tabula). Turklāt šis rādītājs ir atgriezies tādā līmenī, kāds tas bija pirmo trīs pētījumu DARL laikā.

2. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri darba pienākumu veikšanai kaut kādā mērā izmanto darba aprīkojumu, %

	2006	2010	2013	2018	2022
Visu laiku	4,9	3,8	4,3	1,9	3,6
Gandrīz visu laiku	3,5	3,8	4,1	2,5	2,9
Apmēram 75% no visa laika	1,7	2,7	2,2	1,9	1,9
Apmēram 50% no visa laika	3,0	3,0	2,8	2,6	3,9
Apmēram 25% no visa laika	5,0	6,8	5,8	4,3	4,9
Gandrīz nekad	4,2	4,1	3,6	3,0	3,9
Kaut kādā mērā	22,3	24,2	22,9	16,2	21,1
Nekad	77,4	75,6	76,7	82,9	78,2
Grūti pateikt/ NA	0,3	0,2	0,4	0,9	0,6

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378, 2006. gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

Līdzīgi kā 2018. gadā, trīs biežākās nozares, kurās nodarbinātie visbiežāk ir norādījuši, ka jāveic darbs ar aprīkojumu, nav mainījušās, tomēr ir mainījusies to secība. 2022. gada aptaujas dati liecina, ka visbiežāk minētās nozares ir:

- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana: 2022. gadā – 67,2%, 2018. gadā – 60,1%, 2013. gadā – 48,8%, 2010. gadā – 49,6%, 2006. gadā – 55,2%;
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana: 2022. gadā – 62,7%, 2018. gadā – 68,5%, 2013. gadā – 66,2%, 2010. gadā – 91,6%, 2006. gadā – 64,1%;
- būvniecība: 2022. gadā – 57,0%, 2018. gadā – 59,4%, 2013. gadā – 58,7%, 2010. gadā – 66,4%, 2006. gadā – 58,2%.

Dinamikā vērojams, ka respondentu īpatsvars, kas šo darba vides risku minējuši, ir vēl vairāk palielinājies metālu un gatavo metālizstrādājumu ražošanas nozarē, bet koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanā, mēbeļu ražošanā tas ir samazinājies, savukārt būvniecībā palicis gandrīz nemainīgs. Turklāt nodarbināto viedoklis par nozarēm, kurās visbiežāk jāveic darbs ar aprīkojumu, arī 2022. gadā sakrīt ar darba devēju pausto.

Visos pētījumos DARL, tai skaitā arī 2018. gadā, vērojams, ka vīrieši ievērojami biežāk veic darbu ar aprīkojumu nekā sievietes (vīrieši: 2022. gadā – 39,7%, 2018. gadā – 32,9%, 2013. gadā – 38,6%, 2010. gadā – 47,2%, 2006. gadā – 38,8%; sievietes: 2022. gadā – 8,3%, 2018. gadā – 3,3%, 2013. gadā – 9,7%, 2010. gadā – 8,0%, 2006. gadā – 8,9%). Tas skaidrojams ar to, ka vīrieši biežāk strādā tādās nozarēs un tieši tādās amatos, kur saskarsme ar aprīkojumu darba vietā izteiktāka.

2022. gada nodarbināto aptaujas dati liecina, ka visbiežāk ar aprīkojumu strādā nodarbinātie vecumā no 25 līdz 34 gadiem, bet visretāk – vecumā no 55 līdz 74 gadiem:

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 21,1,0%, 25–34 gadi – 27,1%, 35–44 gadi – 22,4%, 45–54 gadi – 20,9%, 55–74 gadi – 16,1%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 22,0%, 25–34 gadi – 16,9%, 35–44 gadi – 15,7%, 45–54 gadi – 18,5%, 55–74 gadi – 11,5%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 29,7%, 25–34 gadi – 22,5%, 35–44 gadi – 23,8%, 45–54 gadi – 23,5%, 55–74 gadi – 18,5%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 24,3%, 25–34 gadi – 28,4%, 35–44 gadi – 27,9%, 45–54 gadi – 22,0%, 55–74 gadi – 15,0%;
- 2006. gadā: 18–24 gadi – 30,0%, 25–34 gadi – 24,6%, 35–44 gadi – 22,6%, 45–54 gadi – 20,1%, 55–74 gadi – 17,7%.

2022. gadā nodarbināto aptaujas datu analīzē tika izmantota cita izglītības līmeņa klasifikācija (pamatizglītība, vidējā izglītība, augstākā izglītība). Aptaujas rezultāti liecina, ka biežāk darbu ar aprīkojumu veic nodarbinātie, kuriem ir zemāks izglītības līmenis:

- 2022. gadā: pamatizglītība – 28,0%, vidējā – 26,7%, augstākā – 12,3%;
- 2018. gadā: sākumskolas, nepabeigta pamatizglītība – 19,3%, pamatizglītība – 38,3%, vidējā – 18,8%, profesionālā vidējā – 21,7%, augstākā – 6,1%;
- 2013. gadā: sākumskolas, nepabeigta pamatizglītība – 37,5%, pamatizglītība – 26,5%, vidējā – 25,8%, profesionālā vidējā – 31,5%, augstākā – 9,4%;
- 2010. gadā: sākumskolas, nepabeigta pamatizglītība – 0,0%, pamatizglītība – 40,0%, vidējā – 15,7%, profesionālā vidējā – 34,2%, augstākā – 9,9%;
- 2006. gadā: sākumskolas, nepabeigta pamatizglītība – 26,8%, pamatizglītība – 35,8%, vidējā – 26,6%, profesionālā vidējā – 25,4%, augstākā – 9,2%.

2022. gadā pēc nodarbināto domām vidēja lieluma uzņēmumos darbs ar aprīkojumu veikts nedaudz biežāk kā lielajos un mazajos uzņēmumos:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 19,0%, 11–49 nodarbinātie – 24,1%, 50–249 nodarbinātie – 23,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 17,2%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 18,0%, 11–49 nodarbinātie – 18,2%, 50–249 nodarbinātie – 14,1%, 250 un vairāk nodarbinātie – 11,9%;

- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 21,5%, 11–49 nodarbinātie – 23,9%, 50–249 nodarbinātie – 23,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 23,0%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 19,7%, 10–49 nodarbinātie – 22,2%, 50–249 nodarbinātie – 21,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 26,5%.

Kā tas bija vērojams arī citos pētījumos DARL, visbiežāk darbu ar aprīkojumu veic nodarbinātie, kuriem algu kaut kādā mērā maksā aploksnē:

- 2022. gadā: nekad – 20,0%, dažreiz – 55,4%, katru mēnesi – 69,7%;
- 2018. gadā: nekad – 14,3%, dažreiz – 53,8%, katru mēnesi – 49,1%;
- 2013. gadā: nekad – 16,9%, dažreiz – 32,4%, katru mēnesi – 37,1%;
- 2010. gadā: nekad – 19,3%, dažreiz – 41,8%, katru mēnesi – 45,7%;
- 2006. gadā: nekad – 18,8%, dažreiz – 28,9%, katru mēnesi – 41,8%.

Šādi rādītāji skaidrojami ar faktu, ka nozarēs, kurās visbiežāk tiek izmantots aprīkojums, nodarbinātie visbiežāk ir arī norādījuši, ka saņem algu aploksnē. Kā piemērs šādai nozarei minama būvniecība, kurā 17,1% no nozares respondentiem ir norādījuši, ka saņem algu aploksnē.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

2022. gada veiktajā darba aizsardzības speciālistu (turpmāk – DAS) aptaujā lūgts noteikt būtiskākos/svarīgākos darba vides riska faktoros, ar ko viņi sastopas uzņēmumos, kuros strādā. Atšķirībā no 2018. gada rezultātiem, kad DAS mehāniskas dabas riskus, strādājot ar darba aprīkojumu, nebija minējuši starp pieciem būtiskākajiem riskiem, 2022. gadā šis riska faktors ir piektais biežāk minētais, un to minējuši 66,7% respondentu. Ja 2018. gadā šis rezultāts dinamikā bija ievērojami samazinājies, tad 2022. gada rezultāti liecina, ka DAS īpatsvars, kas minējuši mehāniskās dabas riska faktoros kā būtiskus ir atkal pieaudzis un ir tikai nedaudz mazāks kā pirmajos divos pētījumos DARL (2018. gadā – 57,7%, 2010. gadā – 70,0%, 2006. gadā – 68,6%). Analizējot 2022. gada rezultātus pa dažādām DAS respondentu grupām, būtiski ir uzsvērt, ka biežāk šo riska faktoru ir minējuši respondenti ar lielāku darba pieredzi (pieredze līdz 1 gadam – 20,0%, 2–5 gadi – 52,5%, 6–10 gadi – 60,7%, 11–15 gadi – 73,1%, vairāk kā 15 gadi – 76,1%).

DAS aptaujas ietvaros tika lūgts arī novērtēt, cik lielā mērā Latvijas uzņēmumos/iestādēs tiek ievēroti Ministru kabineta (turpmāk – MK) 09.12.2002. noteikumi Nr. 526 „Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu”. Šajā skalā 1 nozīmē „pavisam netiek ievērotas”, bet 10 – „tiek ievērotas pilnībā”. 2022. gadā DAS Latvijas uzņēmumu/iestāžu atbilstību noteikumu prasībām vērtēja ar 7,4 punktiem (2018. gadā – ar 6,2 punktiem). DAS sniegto vērtējumu procentuālais sadalījums bija šāds:

- ar 10 punktiem Latvijas uzņēmumu/iestāžu atbilstību noteikumiem novērtēja 12,1% DAS;
- ar 9 punktiem – 14,3%;
- ar 8 punktiem – 25,0%;
- ar 7 punktiem – 21,0%;
- ar 6 punktiem – 14,3%;
- ar 5 punktiem – 6,3%;
- ar 4 punktiem – 3,1%;
- ar 3 punktiem – 1,3%;
- ar 2 punktiem – 0,9%;
- ar 1 punktu – 0,4%.

2022. gadā viens DAS Latvijas uzņēmumu/iestāžu atbilstību attiecīgajiem noteikumiem novērtēja ar 1 punktu, bet 3 (1,3%) apgalvoja, ka ar šādiem noteikumiem darbā nav saskārušies. Jāņem vērā, ka DAS aptaujā atbilstība visu piedāvāto normatīvo aktu prasībām Latvijas uzņēmumos vērtēta vidēji ar 7,4 punktiem, tātad MK 09.12.2002. noteikumu Nr.526 atbilstība vērtēta līdzvērtīgi, tomēr salīdzinājumā ar atbilstību citiem

normatīviem aktiem šis rādītājs vērtējams kā zems, jo vidējais MK 09.12.2002. noteikumu Nr.526 novērtējums ieņem 19. vietu starp visiem piedāvātajiem normatīvajiem aktiem.

Bīstamo iekārtu izmantošana

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

DAS aptaujas ietvaros uzdots jautājums, vai pēdējā gada laikā darba devēji uzņēmumos/iestādēs nodrošināja bīstamo iekārtu pārbaudes. 2022. gadā sniegto atbilžu procentuālais sadalījums būtiski neatšķīrās no 2018. gada pētījuma datiem un bija šāds:

- vienmēr, ja nepieciešams – 72,3% (2018. gadā – 71,2%);
- reti, nesistemātiski – 10,7% (2018. gadā – 16,4%);
- ir nepieciešams, bet nenodrošina – 3,1% (2018. gadā – 1,5%);
- nav nepieciešams – 10,3% (2018. gadā – 6,0%).

Salīdzinoši neliels respondentu īpatsvars apgalvoja, ka uzņēmumos/iestādēs šādas pārbaudes tiek veiktas reti un nesistemātiski vai netiek veiktas, lai gan ir nepieciešamas. Turklāt būtiski ir uzsvērt, ka kopējais šādu respondentu īpatsvars ir nedaudz samazinājies no 17,9% uz 13,8%.

DAS aptaujas ietvaros lūgts novērtēt tādu pakalpojumu kvalitāti kā bīstamo iekārtu pārbaudes un bīstamo iekārtu apkalpojošā personāla u.c. speciālistu apmācība.

Līdzīgi kā iepriekšējā pētījumā, DAS bīstamo iekārtu pārbaudu kvalitāti vērtē pozitīvi (2022. gadā – 74,5%, 2018. gadā – 76,1%):

- ļoti kvalitatīvas – 27,2%;
- drīzāk kvalitatīvas – 47,3%;
- drīzāk nekvalitatīvas – 9,8%;
- ļoti nekvalitatīvas – 0,4%;
- nav izmantojuši – 15,2%.

Arī bīstamo iekārtu apkalpojošā personāla u.c. speciālistu apmācību kvalitāti lielākā daļa DAS vērtē pozitīvi (2022. gadā – 67,0%, 2018. gadā – 70,6%), tomēr šis vērtējums ir zemāks par bīstamo iekārtu pārbaudu kvalitātes novērtējumu:

- ļoti kvalitatīvas – 16,1%;
- drīzāk kvalitatīvas – 50,9%;
- drīzāk nekvalitatīvas – 17,0%;
- ļoti nekvalitatīvas – 0%;
- nav izmantojuši – 16,1%.

Sekas, kas iespējamas, ja tiek veikts darbs ar darba aprīkojumu vai bīstamajām iekārtām

Nelaiemes gadījumi darbā, kuri saistīti ar darba aprīkojumu

Nelaiemes gadījumi, kurus izraisījuši traumēšanas faktori, kuri, iespējams, pilnībā vai daļēji varētu būt saistīti ar darba aprīkojumu un kuri apkopoti Valsts darba inspekcijas (turpmāk – VDI) gada pārskatos, attēloti tabulā zemāk (3. tabula). Tajā netiek atsevišķi izdalīti nelaimes gadījumi, kurus radījis darba aprīkojums un bīstamās iekārtas.

3. tabula. Valsts darba inspekcijā reģistrēto nelaimes gadījumu sadalījums pēc traumēšanas faktoriem uz 100 000 nodarbināto, 2002.–2021.g.

Traumēšanas faktori	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Horizontāla vai vertikāla sadursme ar stacionāru objektu (cilvēks kustībā)	43,0	43,6	50,0	56,3	55,4	52,9	53,7	47,0	49,0	57,5	66,1	71,5	67,7	68,7	71,4	81,2	86,5	94,9	80,6	97,7
Kustībā esošu priekšmetu iedarbība	78,4	34,1	32,8	34,6	41,7	45,3	33,4	21,5	28,8	36,6	35,7	40,5	46,5	38,1	44,3	46,7	56,1	58,0	52,4	58,8
Saskare ar asu, smailu, raupju, nelīdzenu priekšmetu	0,8	20,2	20,0	20,1	19,3	24,8	26,4	17,8	12,4	18,1	20,0	24,4	25,1	28,9	29,6	28,9	28,4	28,2	26,7	32,6
Ievilkšana, saspiešana	3,9	23,6	21,9	21,4	21,9	25,8	22,7	16,2	17,2	21,4	22,4	27,1	25,8	26,1	23,5	26,0	25,6	28,8	27,1	31,9
Elektrostrāvas iedarbība, saskare ar karstumu, aukstumu, ar indīgām vielām	9,2	9,6	5,1	7,9	7,4	6,6	6,6	5,5	4,8	7,0	6,7	8,3	6,7	6,2	7,5	4,7	7,9	8,3	6,6	8,3
Pārējie	7,3	0,0	0,3	0,3	0,5	0,2	0,1	0,1	0,2	0,7	0,5	0,4	0,5	0,8	1,8	1,6	1,9	1,4	1,3	2,3
Noslīkšana, iegrimšana, ietīšana	0,0	0,2	1,3	1,2	0,8	1,1	1,4	1,1	0,5	0,9	0,5	0,6	0,9	0,6	0,3	0,8	0,8	0,3	0,0	0,5

Avots: Valsts darba inspekcija, Centrālā statistikas pārvalde

Statistikā vērojams, ka lielākoties nelaimes gadījumos nodarbinātie cieš horizontālas vai vertikālas sadursmes ar stacionāru objektu dēļ. Turklāt laika posmā no 2018. gada līdz 2021. gadam ir turpinājusies tendence, kas tika novērota laikā no 2013. līdz 2017. gadam – šādu nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbināto ir palielinājies vēl par aptuveni 10 nelaimes gadījumiem uz 100 000 nodarbinātajiem. Turklāt kopš 2002. gada šādu nelaimes gadījumu skaits ir dubultojies. Analizējot sīkāk šīs grupas nelaimes gadījumu cēloņus, redzams, ka lielākā daļa nelaimes gadījumu tiek gūti pakrītot (vertikālā kustībā). Tā, piemēram, 2018. gadā tie bija 56,8%, 2019. gadā – 53,9%, bet 2020. gadā – 55,8% no visiem tiem nelaimes gadījumiem, kas rodas no horizontālas vai vertikālas sadursmes ar stacionāru objektu. Lai gan no VDI pārskatos publicētās informācijas nav iespējams izdarīt secinājumu par to, vai šie nelaimes gadījumi radušies darbā ar aprīkojumu vai bīstamajām iekārtām, tomēr VDI ieteicams veikt padziļinātu šīs grupas nelaimes gadījumu analīzi, lai turpmākajos gados būtu iespējams organizēt specifiskus informatīvos pasākumus darba aizsardzības speciālistiem, īpašu uzmanību pievēršot preventīvajiem pasākumiem, kas ļautu samazināt šādu nelaimes gadījumu skaitu.

Veselības traucējumi

Veicot darbu ar aprīkojumu un ar bīstamajām iekārtām, nodarbinātajiem var attīstīties arī dažādas arodslimības, tomēr tas lielā mērā atkarīgs arī no aprīkojuma veida. Kaitīgie riska faktori, ko darbs ar aprīkojumu var radīt, saistīts ar paaugstinātu troksni, vibrāciju, neergonomisku darba vietas iekārtojumu, bioloģiskajiem faktoriem, putekļiem u.tml. Informācija par arodslimībām, ko šie faktori izraisa, apskatāma citos pētījuma pielikumos.

Nodarbināto aptauja

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums: **“Vai Jums ir kādi veselības traucējumi, kuru cēlonis, Jūsuprāt, ir darba vidē esošie kaitīgie faktori (piemēram, troksnis, vibrācija, putekļi, ķīmiskās vielas u.tml.)?”**

Atbildes uz šo jautājumu tika analizētas gan vidēji Latvijā, gan pēc tiem darba vides riska faktoriem, kurus respondenti ir norādījuši kā esošos viņu darba vidē. Ja vidēji Latvijā 2022. gadā būtiski ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuri minējuši, ka viņiem ir veselības traucējumi, kas saistīti ar darbu (par 5,5 procentpunktiem), tad pieaugums to nodarbināto vidū, kuri veic darbu ar aprīkojumu un kuri minējuši veselības traucējumus ir pieaudzis mazāk strauji (par 2,5 procentpunktiem):

- vidēji Latvijā: 2022. gadā – 18,2%, 2018. gadā – 12,7%, 2013. gadā – 20,7%, 2010. gadā – 16,5%;
- nodarbinātie, kas veic darbu ar aprīkojumu: 2022. gadā – 21,1%, 2018. gadā – 18,6%, 2013. gadā – 27,4%, 2010. gadā – 24,7%.

Sievietes, kuras veic darbu ar aprīkojumu, veselības traucējumus, kuru cēlonis, viņuprāt, ir darba vidē esošie kaitīgie riska faktori, minējušas ievērojami retāk nekā vīrieši, turklāt šie dati ir pilnīgi pretēji 2018. gada rezultātiem. Salīdzinot ar iepriekšējo pētījumu, šādu vīriešu īpatsvars ir palielinājies 2,5 reizes, bet sieviešu – samazinājies 2,5 reizes (vīrieši: 2022. gadā – 45,1%, 2018. gadā – 17,6%, 2013. gadā – 25,0%, 2010. gadā – 24,5%; sievietes: 2022. gadā – 13,0%, 2018. gadā – 26,7%, 2013. gadā – 35,5%, 2010. gadā – 25,5%). Pētniekiem nav skaidrojuma tik straujai situācijas atšķirībai dzimumu starpā.

Lai gan dažādu vecumu grupu starpā novērojama atšķirība, tomēr rezultāti ir pretēji sagaidāmajam un atšķirīgi no 2018. gada pētījumiem. Ja 2018. gadā gados vecākie respondenti, kuri veic darbu ar aprīkojumu, biežāk kā nodarbinātie pārējās vecuma grupās minēja, ka viņiem ir veselības traucējumi, kurus izraisījuši darba vidē esošie riska faktori, tad 2022. gadā vecāko nodarbināto vidū ir zemākais respondentu īpatsvars ar veselības traucējumiem, turklāt samazinājums ir ļoti būtisks (14,1 procentpunkts):

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 26,0%, 25–34 gadi – 35,2%, 35–44 gadi – 29,0%, 45–54 gadi – 27,2%, 55–74 gadi – 18,1%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 15,6%, 25–34 gadi – 7,3%, 35–44 gadi – 20,4%, 45–54 gadi – 21,4%, 55–74 gadi – 32,2%;

- 2013. gadā: 18–24 gadi – 9,2%, 25–34 gadi – 18,2%, 35–44 gadi – 31,0%, 45–54 gadi – 32,0%, 55–74 gadi – 38,5%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 17,4%, 25–34 gadi – 19,0%, 35–44 gadi – 28,7%, 45–54 gadi – 24,0%, 55–74 gadi – 38,8%.

Tomēr šī jautājuma analīzes kontekstā ir būtiski atcerēties, ka nav iespējams secināt, ka veselības traucējumus, ko nodarbinātie ir minējuši, izraisījis tieši darbs ar aprīkojumu, jo nodarbinātie darba vietās nereti vienlaikus ir pakļauti vairākiem riska faktoriem (piemēram, strādājot ar aprīkojumu arī troksnis, vienveidīgas kustības, smagumu pārvietošana utt.).

Secinājumi

1. Pēdējo gadu laikā būtiskas izmaiņas darba aprīkojuma lietošanā Latvijas uzņēmumos nav novērojamas.
2. DAS aptaujā atbilstība visu piedāvāto normatīvo aktu prasībām Latvijas uzņēmumos vērtēta vidēji ar 7,4 punktiem, tātad MK 09.12.2002. noteikumu Nr.526 atbilstība vērtēta līdzvērtīgi (7,4), tomēr salīdzinājumā ar atbilstību citiem normatīviem aktiem šis rādītājs vērtējams kā zems.
3. Laika posmā no 2018. gada līdz 2021. gadam ir turpinājusies tendence, kas tika novērota laikā no 2013. līdz 2017. gadam – horizontālas vai vertikālas sadursmes ar stacionāru objektu izraisīto nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbināto ir palielinājies par vēl aptuveni 10 nelaimes gadījumiem uz 100 000 nodarbinātajiem. Turklāt kopš 2002. gada šādu nelaimes gadījumu skaits ir dubultojies. Analizējot sīkāk šīs grupas nelaimes gadījumu cēloņus, redzams, ka lielākā daļa nelaimes gadījumu tiek gūti pakrītot (vertikālā kustībā).
4. Iepriekšējā pētījuma DARL laikā izstrādātie ieteikumi nav īstenoti. Lai gan šī pētījuma laikā jautājumus par darba aprīkojumu un bīstamajām iekārtām DAS neapsrieda, pētnieki uzskata, ka abi ieteikumi ir aktuāli arī 2022. gadā un būtu īstenojami tuvākajā laikā.

Ieteikumi

Ieteikumi no pētījuma “Darba riski un apstākļi Latvijā, 2017–2018” un to realizācijas novērtējums

Ieteikums

Lai gan ir rīkoti semināri par darbu ar aprīkojumu, izstrādāti informatīvi, mācību un multimediju materiāli, kā arī izstrādātas vadlīnijas “Ar darba aprīkojuma lietošanu saistīto risku novērtēšanas un novēršanas vadlīnijas”, pētījuma dati no dažādām respondentu grupām (darba devēji, DAS, nodarbinātie) liecina, ka trūkst zināšanu, kuras iekārtas ir definējamas kā bīstamās iekārtas. Tā kā tehnoloģijas strauji attīstās, nepieciešams arī turpmāk organizēt informatīvus pasākumus (piemēram, seminārus, meistarklases, darba grupas), kuru ietvaros jādiskutē un jādefinē noteiktas bīstamās iekārtas (iekārtu kopas/grupas). Pēc tam informāciju par tām jāiekļauj informatīvajos materiālos, kas būtu piemēroti dažādām mērķa grupām – darba devējiem, DAS un par bīstamo iekārtu uzraudzības organizēšanu atbildīgajiem nodarbinātajiem.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav īstenots. Šī pētījuma ietvaros netika specifiski uzdoti jautājumi par bīstamajām iekārtām un fokusgrupu diskusijās šī tēma netika iekļauta. Balstot secinājumu uz faktu, ka pasākumi nav īstenoti, uzskatāms, ka ieteikums ir aktuāls arī pētījuma “Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikums

Iepriekšējā pētījuma DARL laikā fokusgrupu diskusijās DAS norādīja, ka MK 09.12.2002. noteikumiem Nr.526 “Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu” būtu nepieciešami atvieglojumi, piemēram, attiecībā uz materiāltehniskās bāzes vizuālo apsekošanu. Tomēr tā pētījuma pētnieku grupa nepiekrīta DAS viedoklim, ka minētajos noteikumos būtu nepieciešami uzlabojumi saistībā ar aprīkojuma pārbaūžu veikšanu. Uzlabojumus efektīvāk būtu panākt, ja Labklājības ministrija un VDI sadarbībā ar RSU aģentūru “Darba drošības un vides veselības institūts” organizētu skaidrojošus pasākumus par darba aprīkojuma pārbaūžu veikšanu, t.sk. rīkojot pieredzes apmaiņu starp uzņēmumiem par racionāliem un mūsdienīgiem pārbaūžu veikšanas risinājumiem.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav īstenots un ir aktuāls arī pētījuma “Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikumi no pētījuma “Darba riski un apstākļi Latvijā 2019–2021”

VDI ieteicams veikt padziļinātu to nelaimes gadījumu analīzi, kas radušies pakrišanas dēļ, lai turpmākajos gados būtu iespējams organizēt specifiskus informatīvos pasākumus darba aizsardzības speciālistiem, īpašu uzmanību pievēršot veicamajiem preventīvajiem pasākumiem.